Gazi Üniversitesi
Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî
Araştırma Merkezi

HACI BEKTAŞ VELÎ

Araştırma Dergisi

Research Quarterly

Yaz
Summer 2005/34

MODERNLEŞME SÜRECİ ÜZERİNE

Roida RZAYEVA*

ÖZET

Modernleşmenin bir ülkede somut olarak bütün bir süreç halinde incelenmesi çok yönlü ve detaylı bir yaklaşım gerektirmektedir. Türk modernleşmesi benzer süreçlerin arasında özel bir yere sahiptir. Böyle bir seçim ayrıca Türkiye'nin bu alandaki tarihi tecrübesine, yani iki yüz yıllık batılılaşma tarihine dayanmaktadır. Bilimde bu sürecin çok çeşitli yorumları bulunmaktadır. Sosyo-kültürel yaklaşım, kültürel koşulların sonucu olarak gelişen sosyal değişimleri ele alır.

Modernleşmenin başarısı ve devam etme olasılığı sosyal gerçeklikle mümkündür. Modern Doğu toplumu evriminin özelliği, geleneksel ve modern elementlerin sentezi olmasıdır. Modernleşmenin analizi ayrıca dini faktörlere ve "ulusal kimliğe" de bağlıdır.

ABSTRACT

The analysis of modernization as a whole process and also of that in a concrete country requires an all-round and detailed approach. The Turkish modernization occupies the special place in researches of similar processes. The basis for such a choice is also established by the historical experience of Turkey in this question, namely two hundred year's westernization. There are various interpretations of this process in the science. The socio-cultural approach considers social changes as a result of cultural conditions.

The success of modernization and probability of its carrying out is conditioned by social reality. The specificity of evolution of modern eastern society is the synthesis of the traditional and modern elements. The analysis of modernization is also connected to the religious factor and "national identity."

Anahtar Kelimeler: *Modernleşme, Batılılaşma, Toplum, Post-Modern.*

Key Words: *Modernization, Westernization, Society, Post-Modern.*

Bir süreç olarak modernleşme kavramının tahlili, özelikle belirli bir ülke örneğinde, etraflı ve detaylı yaklaşım gerektirmektedir. Modernleşme sürecinin değişik açıklamaları mevcuttur. Fakat bunların ana hattı, XX. yy.ın ortalarında ortaya çıkan modernleşme kuramının sosyal ilerleme ile özdeşleştirilmesi; yani her toplumun devir ve coğrafi duruma bağlı olmaksızın kapsamlı bir evrensel sürece, geri kalmışlıktan uygarlığa doğru sürüklenmesi olgusudur.

Modernleşme ile toplumun tüm alanlarını kapsayacak şekilde sosyal kurum ve insanların yaşam tarzının değişmesi kastedilmektedir. Bu değişimlerin etkinliği, seçilen modernleşme türüne bağlıdır.

Uzmanlar iki tür modernleşme ileri sürüyorlar: Organik (birincil, ilk) ve inorganik (ikincil).

Tahlilimizin konusu, ülkenin gelişme sürecinin aşaması olan ve geçirilmiş evrimin akışıyla hazırlanan organik modernleşmedir. Bu tür modernleşme, ekonomiden değil kültürden ve toplumsal bilincin değişiminden başlar. Yani diğer değişimler; yaşam biçimi, gelenekler, dünya görüşü ve insanların yönelimlerinin doğal sonucu olarak ortaya çıkıyor. Organik modernleşme *aşağıdan*, inorganik ise *yukarıdan* gelir.[1]

Organik modernleşme, evrimsel gelişimin buhranıyla koşullanmış öz gelişimin iç nedenlerinden doğar ve modern kültürün yerleşmesine yöneliktir.

Modernleşme, yukarıda adı geçen kavramın yaygınlaşmasına ve Batı Avrupa kültürüne olan ilgiye bağlanmaktadır. Sözü geçen tür, kendi organik kaynakları temelinde gerçekleşiyor. O zaman gelişme mekanizmaları yenilikçi ve tempolar bağımsızdır, gelişmenin tinsel temellerini ise kendi tarihsel başarıları oluşturmaktadır.

Modernleşme sürecinde geleceğin tipi, biçimi veya imajı bir hedef olarak önceden plânlanmıyor, yani tasarlanmıyor, ona yaklaştıkça belirginleşiyor.

Günümüzde özel gelişme yolu denilince, Batıyı taklit etmeyen ve kendi deneyimleri, seçimleri çerçevesinde gerçekleşen organik modernleşme (postmodernizm), yani post çağdaşlığa geçiş düşünülmektedir.

İkincil modernleşme, Batının *çağrısı* ve dünyanın *yanıtı* prizmasından hareket edilerek ve daha gelişmiş ülkeler tarafından yöneltilen çağrıya karşılık olarak, entelektüel ve siyasal yanıt olarak yorumlanmaktadır.

İnorganik modernleşme dış etki (yani birincil modernleşmeye uğrayan ülkeler tarafından) sonucunda yaygınlaşan modern kültürle ilgilidir. İkincil modernleşmenin gerçekleşme biçimi olarak *yetişme modernleşmesi* kabul ediliyor.[2]

Modernleşme geleneksel toplumdan çağdaş topluma geçiş olan, fakat manevi (tinsel) yönelimleri değiştirmiş, toplumun hem sosyal hem ekonomik hem de siyasal karakterini köklü değişime uğratmıştır. Modernleşmenin sosyokültürel tahlili çok büyük önem taşımaktadır.[3] Sosyokültürel yaklaşım ise, sosyal ilerlemeleri kültürel süreçlerin sonucu olarak değerlendirmektedir.

Kültür, insan yaşamının tüm alanlarını kapsamaktadır. Bundan dolayı toplumun, özellikle Doğu toplumunun karakteristiğinde, kültür düzeyi çok büyük önem taşıyor. Bu düzey, *yerel* uygarlık biçiminde, her ülkenin kültür düzeyine yansıyor. Bununla ilgili olarak toplum tahlilinde bu yönün göz önüne alınması gerekir.

Modernleşme terimini kullanırken her şeyden önce onun anlamının bilinmesi gerekir. Bunun yanı sıra bazı Avrupalı olmayan ülkelerde meydana gelen yeniden düzenleme süreçlerinin çeşitli belirtilerini adlandırmak için kullanılan *post-moder-*

nizm, neo-modernizm, Avrasyalılık gibi son zamanda çok gündemde olan diğer kavramların açıklanmasına gereksinim duyulmaktadır.

Türk modernleşmesi, modernleşme süreçlerinin öğrenilmesinde çok önemli bir yer tutuyor. Bu konuda en iyi örnek olmasının başlıca sebebi, Türkiye'nin tarihsel deneyimi, yani kat ettiği yol, iki yüz yıl boyunca gerçekleştirdiği Batılılaşmadır. Türkiye'deki modernleşme süreçlerinin tahlili için, hangi sosyokültürel dokuda bu veya şu sürecin gerçekleşmesinin mümkün olup olmadığını ve modernleşmenin hangi modelinin Türkiye gerçekliğine uyup uymadığını saptamak lazımdır.

Model teriminin yürürlüğe girmesi, gelenekselin çağdaşa yani bir durumun başka duruma dönüşümü gibi nitelendirilebilir. Bundan dolayı sıkça her yeni duruma geçişi model olarak adlandırıyorlar. Fakat bu terimi tüm süreçlere mal etmek mümkün olmadığı için ve bunlardan bazılarının bu eğilimlerin bir parçası, diğerlerinin ise modernleşmenin belli evreleri (safhaları) olduğundan dolayı, onu sembolik olarak kullanıyoruz. Fakat bir Batı örneğini inkâr edemeyiz; bu örnek tekrar edilemez ve değişik, kendine özgü tarihi koşullarda ve belirli bir dokuda oluştuğu için evrensel olamaz. *Yeni Batı*yı yalnız Batı'da oluşturmak mümkün; dönüşümler, düzenlemeler ulusal özellikler gereğince gerçekleşebilir ve gerçekleşmek zorundadır.

Ellili yıllara kadar bu sürecin taklit ya da özenme gibi değerlendirilmesi ve evrimsel gelişmenin ayrılmaz bir aşaması olarak kabul edilmesi bir gerçektir. Taklidin modernleşme özelliği gibi gösterilmesi Batılılaşma kavramıyla ilgilidir.

Modernleşme, geleneksel yerel tiplerin yerlerine çağdaşlığın evrensel şekillerinin geçtiği bir evrensel süreç gibi incelenmektedir. Bu durumda, Batı genellikle ilerleme (gelişme) ve evrensel çağdaşlık ile bağdaşıyor. Buradan yola çıkarak modernleşme ve Batılılaşma terimlerinin sık sık eşanlamlı sözcükler gibi kullanıldığı görülmektedir. Fakat Batılılaşma, edebiyatta modernleşme ismini edinen daha genel bir sürecin parçası olarak ortaya çıkıyor. Webster'in sözlüğüne göre *Batılılaştırmak,* Batı düşüncesi ve gelenekleriyle nüfuz veya etki yapmaktır. Diğer sözlüklerde de buna benzer açıklamalara rastlıyoruz: Batı tarzına göre Doğu halkları ve ülkelerinin kişilik karakterini, özellikle düşüncelerini ve kurumlarını yeniden düzenlemek, Batı düşüncesini, yaşam ve çalışma tarzını benimsemek.[4]

Aynı zamanda Batılılaşmayla ilgili bazı yorumların bir yönünü de dinsel mensubiyet oluşturuyor. Bu, Batı'ya karşı Müslüman çoğunluk için bir avantaj hâline gelmiştir. Bu arada Kini, sosyokültürel Batılılaşmanın, Batı-Hristiyan kültürel geleneğinden gelmeyen toplulukların, gelişmiş Batılı ülkelerin örneği gereğince sosyokültürel gelişmeye tamamen veya kısmen yönelmeleri ya da alıcı topluluğun sos-

yokültürel süreçlerinde önem kazanan Batı kültürünün ayrı unsurlarının benimsenilmesi veya alınması olduğunu yazıyor. Buna bağlı olarak Batılılaşma karşılığında sömürgeciliği veya zorla benimsetmeyi değil, gelişen devletlerin aydınları tarafından uygulanan tamamen gönüllü süreci kastetmektedir. Kini, örnek olarak birkaç ülke gösteriyor. Bunların arasında, bu alandaki tarihsel deneyimine dayanarak Türkiye'yi vurguluyor. XVIII-XIX. yy.larda Türkiye'nin askeri-siyasal yapısında gerçekleşen Batılılaşmayla beraber Kemal Atatürk'ün *Genç Türkler* devrimi zamanından sonraki *sıçramalı* Batılılaşmayı örnek olarak gösteriyor.[5]

Buradan yola çıkarak iki tür Batılılaşmadan bahsetmek mümkündür. Birincisi modernleşmenin ayrı bir türü veya modeli gibi değerlendirilmektedir. İkincisi yapı, teknoloji ve yaşam tarzının benimsenmesi modernleşmenin tipik, özgü çizgisi olduğu için, Batılılaşmayı modernleşmenin belirli bir dönemi, aşaması, safhası, yani onun ayrılmaz bir parçası gibi nitelendirilmektedir. Sonuncusu, tüm modernleşme teorilerinde her zaman Batı'dan ve onun evrensel gelecek gibi gösterilen değerlerinden örnek alınma olgusuyla ilgilidir. Diğer durumda Batılılaşma, kültürel politika gibi değerlendiriliyor ve her şeyden önce sömürgecilik kastediliyor. Yani Batılı olmayan ülkelere, onların örneklerinin evrensel olmadığı iddia edilerek, Batı ülkü ve anlayışlarını kabul ettirme süreci gerçekleşiyor.

Günümüzdeki Batılılaşmanın özelliği, bilinçli düzenlenmiş nitelikte olmasıdır. O hâlde bu süreç, kendi kültürüyle ilgili kusurluluk duygusu doğurarak, Batı yaşam tarzı, ideolojisi, değerleri, dünya görüşü ve sanatını idealize etmeye, onların eleştirisiz kabullenmesine yol açmıyor. Batılılaşma, birçok geleneği ve ahlâki normları, yerlerine yenilerini koymaksızın yıkarak, ülkenin sosyokültürel dokusuna dramatik bir şekilde yansıyor. Bunu doğru bulmak mümkün değildir; toplumu onun gelişme potansiyelini oluşturan manevi mirastan yoksun bırakan bir müdahale gibi nitelendirilebilir. Özgünlük, yani bu ülkeyi başkalarından farklı kılan unsur, tehlikeye düşüyor ve buna da müsaade edilmemelidir. Bundan dolayı yapılan düzenlemeler, ulusal özellikler göz önüne alınarak gerçekleştirilmek zorundadırlar. Böylelikle sosyal düzenlemelerin sosyokültürel normlar kompleksinin modernleşmesi, yalnız Batılılaşmanın değil tüm diğer modernleşme süreçlerinin önemli kısmıdır.

Türkiye, Batılılaşmayı yavaş düzenlemeler sonucunda benimsenen örnekleri kendi seçimi yoluyla gerçekleştirilmekte olan birkaç ülkeden biridir. Amerikan araştırmacısı S. Huntington modernleşmenin karakterine ilişkin şemasında, Batılılaşma ile modernleşmenin birleşimini, bunların karşılıklı nüfuz etmesi olarak gösteriyor. Bunun en parlak örneği, Kemal Atatürk tarafından Türkiye'nin tarihinde

gerçekleşen düzenlemelerdir. Başka bir ülkenin örneğinde biz, modernleşmenin ilk evresinin Batılılaşmayla çakışma olduğunu, modernleşmenin devamının gerçekleştiğini, fakat artık Batılılaşmadan vazgeçme unsurlarını ve kendi özdeşliğine yaklaşmayı gözlemliyoruz.[6]

Biz de Batılılaşmayı, Türkiye'nin modernleşmesinin bir aşaması veya etabı, yani dönemi olarak değerlendiriyoruz. Modernleşme sürecinde kendi kültürel görüşünü kaybetmeden gerçekleşen Batılılaşma olgusu, *yetişen modernleşme* kavramının kullanım gerekliğini meydana çıkarıyor.

Modernleşme kuramlarında yetişme modernleşmesi aynen Batılılaşma gibi modernleşmenin, fakat daha sıkça *neo-modernleşmenin*, yeni türünün *modeli* olarak inceleniyor.[7] Bu model, en parlak temsilcisinin Türkiye olduğu kabul edilen bir dizi ülke örneğinde ele alınıyor.

Yetişme modernleşmesi, aynen Batılılaşma gibi aynı zamanda hem bağımsız gelişme yolu hem de modernleşme sürecine sürekli refakat eden ayrılmaz bir parça sayılabilir. Bu kavram, Türkiye için birinci anlamı ile kullanılmaktadır. Bunun kanıtları olarak, hem bağımsız tarihsel gelişmeyi hem de sosyokültürel dokuda Batı etkisinin örneklerini göstermek mümkündür. Türkiye'nin de arasına dahil olduğu ve yukarıda adı geçen modele ait olan ülkeler, farklı sosyal dokuya sahiplerdir. Böylelikle bu gelişmenin önkoşulu nedir sorusu ortada kalmaktadır. Ortak noktalar olarak tarihsel modernleşme deneyimi, aynı zamanda gerçekleşmiş olmaları ve gelişmiş merkezlere yakınlık gösteriliyor.[8] Fakat yetişen modernleşmenin gecikme eğiliminin meydana çıkması çeşitli tartışmalar doğuruyor.

Modernleşme kuramlarında modernleşme, modernleşen toplumun içerisinde insan özdeşliğinin önceden değişmesini gerektiren, ve onların özdeşliğinin değişmesiyle sonuçlanan, kurum ve ilişkiler, değer ve normlar oluşturan süreç gibi nitelendiriliyor.[9]

Özdeşlik konusu bazı kaynaklarda özdeşim (idantifikasyon) bilinç kaynağı konusu olarak ele alınmaktadır. Fakat bu özdeşlik değişimi ülkenin sosyokültürel dokusunun temelleriyle birebir bağımlı olarak değişik şekillerde gerçekleşiyor. Buradan yola çıkarak, kişisel modernleşmeden bahsetmek mümkündür. Modernleşmenin öğrenilmesi kültürel imajın önemli yönlerini ilgilendiren birtakım ayrıntılar ile ilişkilidir. Bu, çeşitli içerikli değişik gelişme modellerinin ileri sürülmesine neden oluyor. Fakat ulusal modernleşmelerin belirli gelişme modellerine ait edilmesini doğru bulmuyoruz. Çünkü ideal modernleşme yoktur, gelişme (Tarihsel önkoşullardan dolayı öyle olması gerekiyor.) bugün de model değil, doğru

sosyal dönüşüm esasında gerçekleşiyor. Biçimlendirilen obje, model (hatta pek çok model) inceleme sonuçlarının bu durumdaki obje üzerine geçirilmesi, aktarılması pratik olarak imkânsız olan, yalnız seçenek için şans (Terim, Markuze H. tarafından yürürlüğe konulmuştur.) hakkında konuşmamızı mümkün kılan bir toplumsal durum, çatışma, sosyokültürel gerçekliktir.[10] Yani kültür ve uygarlık çeşitliliğinden dolayı biz model teriminin kullanımını yerinde bulmuyoruz, çünkü her ülkede kendine özgü modernleşme gerçekleşebilir ve bu modernleşme eşsiz, *kişisel* denilen türden olacaktır.

Bugün güncel problemlerden biri, kendi özdeşlik değişimini kastetmeyen gelişmeyi başarmak, yani sonucunda ulusal sosyokültürel temelleri kaybetmemektir. Yani geleceğe yeni geçişi niteleyen yeni bir kavrama gereksinim duyulmaktadır. Önceleri bu imkânsız sanılıyordu, fakat bugün kendi kültürünü mahvetmeyen gelişme varyantından (R. R.) bahsetmek mümkündür. Biz Asya ülkelerini kastediyoruz, özellikle Japonya'yı. Bu kuşkusuz önemlidir, çünkü incelediğimiz ülke, yani Türkiye aynı zamanda bir Asya ülkesidir. Şunu da belirtmemiz gerekiyor ki, Japonya ve Güney Doğu ülkelerinin başarısı, genellikle sosyolojinin toplum anlayışlarını yıkan bir deneyim oldu.[11] Bu, geleneksel Asya toplumunun, R. Berger'in tanımına göre, zor dönüşüme uğrayabilen bir toplum olduğu düşüncesinden yola çıkarak oluşan bir kanıdır.

Gelişme her zaman kendi sosyokültürel temellerinden vazgeçmeyi kastediyor mu ve modernleşmeye doğru yolda bir engel oluşturuyor mu? Postmodernleşme denilen modernleşmenin *yeni görünüşü,* bağdaşmazı bağdaştırmayı amaçlayan bir kuramsal girişim, bir denemedir.

Modernleşme geleneksel toplumdan çağdaş topluma bir geçiş olarak yorumlanıyorsa (Fedotova vb.), postmodernleşme geçmişi kökten bir reddetme değildir.

Postmodernleşme kavramının tahlili için, onu nasıl ele alacağımızı belirlemek gerekiyor: Modernleşmenin devamı, yani çağdaş evresi veya modernleşmenin reddi olarak. Modernleşme, geleneksel toplumdan çağdaş topluma, postmodernleşme ise çağdaş toplumdan post-çağdaş topluma geçiş olarak değerlendiriliyor. Böylelikle postmodernleşme, modernleşmenin çağdaş biçimidir.

Bu durumda geleneksel toplum ve çağdaş toplum kavramlarının incelenmesi gerekiyor. Çünkü bu kavramların orantılı konumu Türk toplumunun özelliğini aksettiriyor. Geleneksel ve çağdaş toplumlar, eskiden kullanılan *Batı toplumu* ve *Batılı olmayan toplum* kavramlarının yerlerine geçen nispeten yeni terimlerdir. Ne var ki, onlar yenilerine yeni bir içerik kazandırmış bulunuyorlar.

Toplumda gelenekselliğin (Batılı olmayan anlamda) ve çağdaşlığın (Batılı anlamda) oranı modernleşme tahlilinde çok önemlidir. Çünkü modernleşme zaten *gelenekselin çağdaşa* geçişidir. Bundan yola çıkarak, yaklaşımlardan biri, çağdaş toplumu Batı; geleneksel toplumu ise Doğu *atributu* gibi ele aldığı için, *geleneksel toplum* ve *çağdaş toplum* kavramlarını Doğu ve Batı koordinatlarıyla ilişkilendirmektedir. Yani, yeniden Doğu-Batı prizması aracılığıyla tarihsel-coğrafi boyutta bir yorum ortaya çıkıyor. İlk kez M. Weber, Batı'yı çağdaşlıkla özdeşleştirdi ve bu eğilim XIX. yy.da yaygın idi. XX. yy.da çağdaş toplum, Batı Avrupa'da başlayan, sonra ise yaşam, ekonomi, siyasal kuruluş, ideoloji ve kültür sistemi gibi diğer bölgelerde yaygınlaşan, özel bir uygarlık tipi olarak değerlendiriliyordu. Lakin tarihsel gelişme bu yaklaşımın doğru olmadığını ve bu kavramlara yüklenen anlamlara göre Doğu toplumunun, aynen Batı toplumunun *geleneksel* sayılabileceği gibi, *çağdaş* olabileceğini gösterdi.

Geleneksel ve çağdaş unsurlar toplumda bir arada, yan yana yaşayabilir ve bunun örneği çağdaş Müslüman toplumudur. Demek ki, bu olguyu Türk toplumuna da mal etmek mümkündür. Bir süre Batı ülkeleri de modernleşme sürecinde kendi geleneklerini koruyabildiler. Aynı zamanda bu; tüm geçiş dönemi yaşayan, yani mahvolan gelenekselliğin ve temelleşen, yerleşen çağdaşlığın yapısal unsurlarından oluşan toplumların karakteristik özelliğidir. Buradan yola çıkarak birkaç bilim adamı, özellikle Borriko,[12] Singer ve Rudolffar geleneksel toplum ve çağdaş toplum kuramsal ayrımını kabul etmiyorlar. Değişik toplumlar üzerine incelemeler yapan Chikago Üniversitesinden Prof. M. Singer, bu toplumların günlük ve toplumsal hayatlarında dinsel ve geleneksel normları uyguladıkları hâlde, iş hayatlarını Batı veya çağdaş modele göre düzenlendiklerini gözlemledi.[13] Buna ek olarak diğer yaklaşımı belirtmek gerekiyor. Amerikalı bilim adamları olan Rudolf çifti, ideal, yani soyut-kuramsal çağdaş ve geleneksel kategorilerinin kullanılmamasını daha amaca uygun buluyorlar ve kanıt olarak dünyada *temiz* toplumun eskiden olmadığı gibi bugün de olmadığını söylüyorlar. Bu durumu, hem ABD'de hem de diğer gelişmiş Batı ülkelerinde geleneksel unsurların gözlemlenmesiyle açıklıyorlar. Söylediklerimizin hepsi etnik, ırk, dinsel boyutlarda, çağdaş tekeller içerisinde ataerkil ilişkilerin yeniden doğuşunda kendini gösteriyor. Bunun yanı sıra, gelişmekte olan ülkelerde de modern çağdaş unsurlar mevcut. S. Rudolf, çok çeşitliliğin, geleneksel-çağdaş ikililik monotonluğunun yerine geçtiği takdirde, her hâlde gerçeklik daha az kısıtlanmış, tarihsel seçeneklerin ise daha net olacağını söylüyor.[14,15]

Aynı zamanda Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu birkaç Batılı olmayan ülke, çağdaşlığa doğru yol kat ederek bir dereceye kadar çağdaş oldukları hâlde, *Batılı*

olmadılar. Giderek çağdaş toplum ve Batı özdeş kavramlar olmaktan çıktılar. Çağdaş toplum kavramı başka kavramla özdeş tutuluyor. Bu kavramın ne olduğu sorusuna cevap şekli henüz bulunmadı veya gerçekleştiğine rağmen belirlenmedi.

Geleneksellik – modernlik ikileminde, ne geçmişin körü körüne savunması ne de modernleşme, Türkiye'nin toplumsal hayatında ön plânda yer alamaz. Çeşitli akımların ideoloji savaşı daha çok sentez zemininde, geleneklerin çağdaş unsurlarla çeşitli, bu veya şu birleşimleri etrafında gelişiyor.

Geleneklere değişik yaklaşımların gözlemlendiği farklı sentez kuramları mevcut. Şu veya bu varyantın seçimi veya tercihi, belli dokunun özelliklerine, tahlil edilen toplumun sosyokültürel deneyim ve seviyesine bağlıdır.

Postmodernleşmenin, tercih edilen varyant (R. R) sayılmasının en önemli nedeni, Batı modeline ulaşma yolunda bazı ağrılı gelişme süreçlerini, özellikle, kendi özdeşliğini Batı özdeşliğine değişmeni atlatarak, aynı zamanda geleneksellikten ve çağdaşlıktan post-çağdaşlığa geçiş olmasıdır.[16]

Ulusal özelliği Doğu-Batı terimlerinin belirlediği ülkelerde, özdeşlik konusunun daha güncel olduğunu görüyoruz. Bu prizmayı; tarihsel, coğrafi (Asya ve Avrupa'da bulunma) ve hem Batı hem de Doğu zihniyetlerinin aynı zamanda yakın ve yabancı olduğunu gösteren psikolojik vb. bir sıra faktör oluşturuyor.

Özdeşlik, ulusal kültürün tinsel potansiyelinin özgün yansıması olabilecek imajın bir çeşit arayışıdır. Özellikle bu faktör milli bilinci oluşturuyor. Bu faktör aynı zamanda tüm ahlâk ve değer ilkelerinin kaynağıdır. Dünyada hiçbir ülke, kendi ulusal özgünlüğünün ve özdeşliğinin bilincine varmadan modernleşemez. İşte bu yüzden kendi özdeşliğinin araştırılıp belirlenmesi konusu çok önemlidir.

Sosyokültürel dokusunda Batı ve Doğu kaynaklarının bir arada bulunduğu ülkeler arasında en iyi örneği Türkiye oluşturuyor. Bundan dolayı Türk özdeşliğinin arayışları, diğer Avrasya ülkelerinde olduğu gibi, Doğu-Batı kavramları içerisinde gerçekleşiyor. Bununla ilgili olarak Türkiye'nin Doğu ve Batı arasındaki yerinin belirtilmesi gerekiyor. O, tarihen kendi içerisinde hem Doğu hem de Batı'yı bağdaştırmaya çalıştı ve çalışıyor. Diğer bazı ülkelerle (Rusya, Meksika) kıyaslarsak, modernleşme başarıları ve Doğu'da Batı yoluyla gelişmeyi gerçekleştirebilen bir Müslüman ülkesi olduğundan dolayı tahlil için en uygun örnektir. Türkiye, değişik tipli ahlâk-değer yönergelerini bağdaştıran, Doğu-Batı sentezini oluşturan bir Avrasya ülkesidir. Türkiye'nin somut deneyimi, kültürel önkoşullardan bahsetmemize olanak sağlıyor. Türk toplumuyla ilgili şunu söylemek mümkündür: Bu toplum

kültürel-tarihsel sentezin canlı timsalidir ve Türkiye, Avrupa'nın manevi çağrısını kabul eden çok az Doğu ülkesinden biridir.[17] Bu durumda bu ülkeye yaklaşım, bakış açısına bağlıdır.

Bunun yanı sıra, sosyokültürel dokunun objektif olarak direnişine yol açan çelişkileri doğuran Doğu ve Batı'nın birbirine karşı klasik duruşunu belirtmemiz gerekiyor. Çok kez bu çelişkiler, Batı'nın, kültürel açıdan daha üstün olduğuna dair yanlış yaklaşımdan, tutumdan ileri geliyor.

Dolayısıyla Türk toplumu, iki değişik kaynağın, Asya ve Avrupa'nın ortak yaşayabileceğini temsil ederek ve her iki kültürün taşıyıcısı olarak, onların sınırında bulunması, Türkiye'nin hangi uygarlığa mensup olmasının belirlenmesini zor kılmaktadır. Bu yüzden Türkiye'nin uygarlık özelliği – uygarlık sentezidir.

DİPNOTLAR

* Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsü Doktora Öğrencisi / Araştırma Görevlisi

1. А.И. Кравченко, Культурология: Учебное пособие для вузов, 3-е изд. Академический проект, Москва, 2001- library@countries.ru
2. Л.В.Поляков, В.Г. Федотова и др, Россия в зеркале политологии, 2001 http://www.i-u.ru/forum/
3. В.Г.Федотова, Модернизация «другой» Европы», ИФРАН, Москва, 1997 - http://www.philosophy.ru/iphras/library/fedot_mod.html
4. И.Е. Филиппенко, Вестернизация в отечественной культуре, - http://www.polit.spb.ru/art.php3?rub=41&id=9619
5. А.Г. Кини, Вестернизация (социально-культурная)), Динамика социально-политического действия в традиционном обществе: (ислам). Москва, 1996 - http://defacto.examen.ru/
6. S. Hantington, The Clash of Civilization and the Remarking of World Order. N. Y., 1996. P. 75.
7. J.C. Alexander, Modern, Anti, Post and Neo: How Social Theories Have Tried to Understand the "New World" of "Our Time" // Zetschrift für Soziologie, 1994, Jg. 23. Heft 3, S. 165-167
8. В.Г.Федотова, a.g.e.
9. В.Г.Федотова, a.g.e.
10. И. П. Фарман, Социально-культурные проекты Юргена Хабермаса. ИФРАН, Москва,1999 http://www.auditorium.ru/books/4075- s.230
11. В.Г.Федотова, a.g.e.
12. F. Bourricaud, Modernity, "Universal Reference" and the Process of Modernization // Pattern of Modernity, Vol. 1. The West / Ed. by S.N.E, Eisenstadt. L., 1987, P. 12-16.
13. M. Singer. When a Great Tradition Modernizes. An Antropological Approach to Indian Civilization, 1972, p. 319-320
14. L.I. Rudolf, S.H. Rudolf , The Modernity of Traditional Political Development in India. Chicago, London, 1972, p. 4-5
15. S.H. Rudolf, Beyond Modernity and Traditional Theoretical and Ideological Aspects of Comparative Social Sciences. Tradition and Politics in South Asia. New Delhi, 1979, p. 23
16. В.Г.Федотова, a.g.e.
17. Эволюция восточных обществ: синтез традиционного и современного. Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», Москва, 1984, с. 110